

EKONOMİK İNSAN VE EKONOMİNİN SİYASETİ: EKONOMİ İLE SİYASETİN İLİŞKİSİ

*Homo Economicus and Politics of Economy:
The Relationship of Economics and Politics*

Nuri BALTACI

Prof. Dr.; Gümüşhane Üniversitesi, İktisat Bölümü
nbaltaci@gumushane.edu.tr

Özet

Ekonomi bir bilim dalı olarak birçok disiplin ile bağlantılı olarak incelenen bir alandır. Temel inceleme alanı olarak insan ve insanın çeşitli güdüler altında nasıl davrandığını ve bu davranışların sonucunu tahmin etme çalışmalarını kapsar. Temel olarak varmak istediği nokta ise insan ihtiyaçlarının kıt kaynaklardan en etkin ve verimli bir şekilde karşılanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda iktisadi yaklaşımlar bu kıt kaynakların kullanımı ile çeşitli kıstaslar geliştirmişlerdir. Ekonominin temel kurum ve işleyişlerinin yanında ekonomik aktör ve kurumların ekonomiyi yönetmek için kullanılması yaklaşımı ise merkantilist döneme kadar gitmektedir. Değerli metallerin ülke zenginliğini gösterdiğinin kabul edildiği 16. yüzyılda ülkelerin ellerindeki kıymetli metallerin artması ve kıymetli metal biriktirmek için yarıştığı yıllardır. Bu amaçla devletler de politik olarak dış ticarete müdahaleci bir anlayış benimsemişler ve ülkelerden kıymetli maden çıkışının engellenmesi amacı ile ithalatta kısıtlayıcı, ihracatta destekleyici müdahaleci devlet politikaları takip etmişlerdir. İktisadın bağımsız bir bilim olarak incelendiği dönemlerden 1929 ekonomik krizine kadar geçen yaklaşık 150 yıllık dönemde ise devlet müdahaleciliğinin ekonomik sorunların temeli olarak gören klasik iktisadi akım egemen olmuştur. Bu dönemde genel olarak ekonominin kendi kurum ve doğal işleyişine çok fazla müdahil olmamışlar ve teorik olarak siyaset ve ekonomi ilişkisinin zayıf olduğu dönemler olarak kabul edilmiştir. Ekonomideki iç dinamiklerin ekonomik dengeyi her za-

man garanti edeceğine inanılmış ve siyasî iktisada şiddetle karşı çıkmışlardır. 1929 krizi ise devletin siyasî olarak ekonominin önemli bir aktörü olduğu dönem olarak bilinmektedir. Devlet siyasal aktörler ve iktisat politikaları aracılığı ile ekonomiye müdahale etmekte, ekonomi politikalarına yön vermekte, ekonomik aktiviteleri siyasal kararlar ile belirlemeye çalışmaktadır. Özellikle devletin ekonomiye müdahalesi ile ekonomik krizden çıkış yolu olarak görülmesinden sonra salt ekonomik hedefler için değil siyasî amaçlara ulaşmak için de ekonomi politikalarının kullanılmaya başladığı görülmektedir. Siyasî ekonomik kararların maliyetleri ile birçok ülke kamu borç stokuna bağlı olarak ekonomik krizler yaşamıştır. Literatüre kamu borç stoku kaynaklı ekonomik krizler olarak geçmiştir. Siyasetin ekonomiye müdahalesi halen tartışılan ve ana akım iktisat içerisinde güncelliğini koruyan bir konu olmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada temel olarak ekonomi kavramı, ekonomik aktörler ve bu aktörlerin karşı karşıya geldiği piyasa kavramları üzerinde açıklamalar yapılarak, ekonomi ve siyaset ilişkisi irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışma teorik ve pratik örnekler yardımı ile siyasetin, bireyin ve firmaların amaçlarını gerçekleştirmek için nasıl bir yol izlediklerini ve bu tercihlerin sonuçlarını iktisadi bakış açısı ile inceleyecektir. Ekonominin siyaseti ile siyasetin ekonomisi farklı bakış açısı ile teorik kavramlar üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi-Siyaset İlişkisi, Ekonomik Etik, Ekonomi Politikası

Abstract

Economics is a subject of science that is studied in conjunction with a wide variety of disciplines. Its main research topic encompasses the study of people and how they behave under different reasons, as well as the prediction of the consequences of their behaviors. Its primary aim is to address the needs of the people most effectively and efficiently possible with scarce resources. Economic approaches have developed numerous criteria regarding the usage of these finite resources for this aim. In addition to the fundamental institutions and functioning of the economy, the strategy of employing economic actors and institutions to manage the economy dates back to the mercantilist period. Countries competed to enhance their precious metals and acquire precious metals in the 16th century when it was considered that precious metals indicated a country's richness. In order to prevent the exit of precious metals from countries, authorities have taken a political interventionist view of foreign trade and implemented interventionist government policies that are restrictive on imports

and supportive in exports. The classical economic trend, which implied state interference as the source of economic issues, reigned for 150 years, from the time when economics was studied as a separate science to the 1929 economic crisis. They were not as concerned with the institution and normal functioning of the economy in general at this period, and it was theoretically regarded as a period when the relationship between politics and the economy was weak. Political economy was strongly opposed because it was believed that the internal dynamics of the economy would always ensure economic balance. The 1929 crisis is known as a time when the government was a political player in the economy. The state, through political actors and economic policies, intervenes in the economy, guides economic policies, and attempts to control economic activities by political decisions. Economic policies started to be used not only for achieving economic goals but also for obtaining political goals, especially after the state's participation in the economy was considered as a solution to the economic crisis. Due to the consequences of political and economic policies, and their public debt stock, many countries have suffered an economic crisis. Later, it was referred to as an economic crisis caused by public debt stock. In mainstream economics, political intervention in the economy is still a topic that is discussed and maintained up to date.

In this study, the relationship between economy and politics will be studied by providing explanations on the term of economy, economic actors, and the market conceptions that these actors encounter. The study will analyze how politics, individuals, and businesses accomplish their goals, as well as the economic consequences of these preferences, using theoretical and practical examples. The politics of economy and the economy of politics will be discussed from a different perspective using theoretical principles.

Keywords: *Economy-Politics Relationship, Economic Ethics, Economic Policy*

Giriş

Bilgi her dönemde stratejik bir güç olmuştur. Tarihin geçmiş dönemlerinden günümüze her zaman bilgi temel güç ve güç kaynağı olarak kullanılmıştır. Bilginin üretilmesi ve ulaşılmasının zor olduğu yıllar-

dan, yoğun bilgi yığınları içinde doğru bilgiye ulaşmanın daha da zorlaştığı dönemlere gelindiğinde ise bilginin kullanımı da daha da önemli hale gelmiştir.

Ekonomi bilimi kendini bağımsız olarak ifade etmeye başladığı dönem olarak Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği (1776) adlı eseri milat olarak kabul edilmektedir. Bu tarihten önce ise Felsefe Biliminin bir alt dalı olarak tartışılmaktadır. İktisat bağımsız bir bilim olarak incelenmeye başladığı dönemlerden günümüze birçok tartışmanın da içerisinde yer alan bir bilim dalıdır. Ekonominin tartışıldığı bir önemli alanda Etik'tir. Etik kelime anlamı olarak ahlâk ve ahlâk ile ilgili olarak ifade edilebilir. Ahlâk ise toplumlardan topluma değişebilen bir kavram olarak, toplum içerisinde uyulması gereken normlar olarak ifade edilebilir.

Homo Economicus olarak ifade edilen iktisadi insanın en temel özelliği faydacı olmasıdır. Kendi fayda ve çıkarını en üst düzeye çıkarma arzusu ile hareket eden bu iktisadi insanın toplumsal olarak da toplumun fayda düzeyini yukarı çıkaracağı ifade edilmektedir. Etik ve ahlâk tartışmalarının bir bölümü iktisadi insan üzerinden sürerken, bir diğeri ise piyasa ve diğer ekonomik aktör olan firmalar ile ilgilidir. İktisadi insan ve piyasa kavramı birbirlerini tamamlayan unsurlardandır. Bir diğer unsur ise firmalardır. Ekonomi etik ya da siyaset tartışmaları temelde piyasa kavramı ya da piyasa kurumu üzerinde bu üç ekonomik aktörün arasındaki ilişki ve bunların teorik yaklaşımları ile alakalıdır.

Bilimsel tartışmaların devamında Marjinalist devrim ile ekonomide bireysel değer yargularından matematiksel kesinliklere doğru bir yöneliş başlamış ve Chicago Okulu matematiksel kesinlikle iktisat biliminde egemen konuma gelmiştir. Ekonomik krizler ile yüzleşen piyasalar ve gelen eleştiriler devamında yeni varsayımlar teoriler ve tartışmaları getirmiştir. Artık iktisadi insanın sadece haz için robotik yapısından vazgeçilerek rasyonel düşünen bilgi işleyebilen ve her kararının rasyonel olmayabileceği kabulü ile yeni bir boyut ve gerçeğe daha yakın bir tipoloji ortaya konmuştur.

Ekonomik krizler mevcut iktisadi görüşlerin hem gelişmesine hem de eleştirilmesine fırsat vermiştir. 1929 ekonomik buhranı da 150 yıllık bir klasik iktisadi yaklaşımın ciddi eleştiriler alması ve politik iktisadın ekonomi tarihine görkemli bir giriş yapmasına zemin hazırlamıştır. Artık piyasalarında görünmez elin dengeye getirmesini beklemek yerine devletin ekonomi politikaları aracılığı ile dengeye gelme sürecini hızlandırmakta ve ekonomik krizlerin ömrü ve etkisini daha kısa sürede atlatmayı hedeflemektedir.

Ekonomik yapıdaki değişiklikler sabit bir düzen içinde devam etmediği için, ekonomi, etik ve siyaset tartışmaları günümüzde devam etmektedir. İktisadın kendi içerisindeki politik ve teorik yaklaşımları çeşitli ekonomik sorunlara çözüm olarak sunulmaktadır. İktisat politikası dalı denilen bu politik önermeler ana akım iktisat içerisinde bireyin davranışlarından ziyade toplumsal etkileri ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede kişinin gelirinin artması değil ülkenin tüm kesimlerini ifade eden millî gelirin artması, bir firmanın kar marjını değil ülkenin tüm üretimini etkileme girişimleridir. Siyaset ise halkın sadece ekonomi politikası değil tüm hükmetme yetkisinin kullandığı ve ekonomiyi de belirleyen bir yöntem olarak, ekonomik kararlar vasıtasıyla tüm toplumu etkilemektedir. İktisadın siyaseti ile ülke siyasetinin sadece bir parçası olarak görülse de çok önemli bir parçası olduğu da açık bir gerçektir. Siyasî iktidarların piyasaları etkileme güçleri ülkenin demokrasi ve kurumsal yapısı ile yakından alakalıdır. Gelişmiş ülkeler ya da kurumsal yapısı daha güçlü olan ülkelerde görece olarak siyasetin ekonomiye etkisi ile gelişme yolunda olan ya da gelişmemiş ülkelerdeki siyasetin piyasalara ve ekonomiye etkisi çok daha farklı olmaktadır. Burada temel sorunlardan bir tanesi ise kurumsal yapıların etkinliği olarak görülmektedir. Fakat ister gelişmiş olsun ister gelişmemiş ekonomiler olsun siyasetin piyasa ve ekonomileri etkilediği açık bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Bu çalışmada ilk başta temel kavramların tanımı yapılmaya çalışılacaktır. Kavram ve tanımlar ne hakkında tartıştığımızın en önemli referans noktasıdır. Sonraki aşamalarda ise aralarındaki ilişkiler

hem teorik hem de literatürel olarak incelenerek ekonominin siyaseti hakkındaki fikirler ortaya çıkmış olacaktır. İktisadın siyaseti ve siyasetin iktisadı arasındaki temel farklar hem iktisat politikası hem kurumsal yapı hem de etik temelinde açıklanmaya çalışılacaktır. İlk kısımlarda daha çok teorik ve kavramsal bilgilerin ne hakkında tartıştığımızı daha net ortaya konulabilmesi açısından önemli bir nokta olarak görülmektedir.

Etik

Etik kelimesi Fransızca kökenli *éthique* kelimesinden gelmekte ve ahlâkla ilgili, toplum ya da grupların uymak zorundan oldukları davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin asıl kökeni ise antik Yunandan gelme olan ethos ve Latince mores/mos kelimelerinden gelmekte ve toplumlarda alışılmış gelenek, görenek ve yerleşik alışkanlıkları ifade etmektedir (Bozkurt, 2017;39). Tanım üzerine her toplumda farklı etik ve ahlâk anlayışının ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Fakat her toplumda ayrı bir etik ve ahlâk anlayışı olsa da ortak insanlık yaşamı için ise genel bir etik normu da oluşmaktadır.

Etik ve ahlâk çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılsa da temelde aralarında farklar bulunmaktadır. Etik kelimesi Fransızca kökenlere dayansa da ahlâk kelimesi ise köken olarak Arapça kökenli bir kelimedir. Burada etik ve ahlâk arasındaki ayrıma ve tartışmaya çok girmeden temel farklarını belirtmekle yetineceğiz. Ahlâk, toplumlarda ya da bireyi yaşantı, tarihsel birliktelik, inanç, töre, alışkanlık vb., alışlagelmiş davranış kalıpları olarak ifade edilebilir. Ahlâk zamana mekâna ve toplumlardan toplumlara değişiklik gösterebilir, değişebilir ve gelişebilir bir yapı sergilemektedir. Tanımda ortaya çıkan bir diğer ahlâk özelliği ise kişi ahlâkı ile toplum ahlâkının farklı oluşu ve farklı algılanabildiğidir (Bozkurt, 2017). Ahlâk olgusu küreselleşme bağlamında ise çok daha farklı bir yaklaşım ile incelenebileceği olgusu ise tanımlardan hareket ile gözlenmektedir. Etik ise ahlâk kadar geniş olmayıp ahlâk içindeki olguları incelenmesi olarak ifade edilebilmektedir. Daha açık bir ifade ile

davranış ve fiillerin ahlâk kıstaslarına uyup uymadığının incelenmesi, ahlâk normlarına göre davranışların ahlâklı ya da ahlâka uymayan olarak araştırılması olarak tanımlanabilmektedir. Bu çalışma konusu olarak ekonomi politiğin etik tartışmaları üzerine yoğunlaşacağı için konunun felsefi tartışmalarına çok girmeden ekopolitik yönüne ağırlık verilecektir.

İktisat ve Politik İktisat

Güncel ekonomi eğitiminde iktisat bilinin başlangıç eseri olarak kabul edilen Adam Smith'in Milletlerinin Zenginliği (1776) eseri, temelde neden bazı milletler zengin bazı milletler fakir sorusu üzerine inşa edilse de ekonomi ile ilgili çalışmalar çok daha eski tarihlere dayanmaktadır. Özellikle tarihsel ve sosyolojik çalışmalarda bu konuda birçok örnek ile karşılaşmak mümkündür. İktisat bağımsız bir bilim olma serüveni Avrupa kaynaklarında sanayi devrimi yıllarında başlamış olsa da bilim tarihi ve özellikle doğu toplumlarının kaynaklarında bundan çok daha eski dönemlerde bile ekonomi ve insan davranışlarının incelendiği çalışmalara rastlamak mümkündür. Ömer el Kınani 9. yüzyılda yazdığı eseri Kitabü Ahkami's-suk da kamu ahlâkı, pazarların denetimi, piyasa ahlâkı gibi konularda denetim ve gözetleme faaliyetleri ve bu faaliyetleri kimlerin yapabileceği ile ilgili eserler ortaya koymuştur. Denetim ve piyasaların gözetilmesi ahlâkını İslâm fihhına göre yorumlayan Kınani, piyasaların önemini sadece denetim ve ekonomik açıdan değil sosyal hayata etkisini de ortaya koymuştur. Piyasaların önemine atfen, piyasalara kurallar koymanın, piyasalar açısından etkilerini de tartışmışlardır. Bir diğer önemli konu ise piyasalardaki standardizasyon, ölçü ve tartı aletlerinin denetimi, tağşişi engelleme, paralara standart getirme ve kurallara uymamanın cezalarını belirleme gibi piyasa denetimi ilgilendiren konular olarak karşımıza çıkmaktadır (Baltacı, 2013;214-215).

İktisat biliminin bağımsız bir bilim olarak incelenmeye başlamasından sonra temel iki soru göze çarpmaktadır. Birinci olarak kit

kaynaklar ve üretimde nasıl kullanılacağı, ikincisi ise bölüşüm sorunudur. Bu iki sorun ve çözümü ise insanlık tarihi boyunca birçok metin ve tartışmanın da temelini oluşturmaktadır. Günümüzde ise bu tartışmalar özellikle siyasî zeminde ve siyasetçilerin tartışma konularının en başında gelmektedir.

İktisat bilimi 3 temel soruya cevap aramaktadır. Bu sorular;

- Ne üretilecek
- Nasıl üretilecek
- Kimler için üretilecek

Bu sorulara sıra ile bakıldığında; ne üretilecek sorusu üretim için kullanılan kaynakların israf edilmemesi için bu kaynaklar ile ilgili neler üretilmesi gerekliliği ve üretilecek ürünlerin nasıl tespit edileceği ile ilgilidir. Bu soruya kısaca cevap verilecek olursa, içinde bulunulan ekonomik sistemin belirleyici olduğu gerçeğidir. Eğer serbest piyasa ekonomisinde ise fiyatlar ciddi bir göstergedir. Planlı ekonomilerde ise plan kurumunu ne üretilecek sorusuna cevap vermektedir.

Nasıl üretilecek sorusu ise üretim tekniğinin seçimini ifade etmektedir. Emek yoğun ya da sermaye yoğun üretim tekniklerinden birinin seçimini göstermektedir. Burada temel kıstas ise serbest piyasa sistemi için kar güdüsü belirleyici olurken, planlı ekonomilerde ise kaynakların en etkin ve verimli kullanılması amacı ile eldeki kaynakların plan dâhilinde üretime katılması ise planlanmaktadır. Kimler için üretilecek sorusu ise günümüzde dahi tartışmaların merkezinden bulunan bir sorundur. Üretilen üretimin bölüşülmesi hem etik hem de sürdürülebilirlik açısından birçok bilim ve çalışmanın temel araştırmalarından birini oluşturmaktadır.

Ekonominin bir diğer önemli faktörü ise piyasa kavramıdır. Tanım olarak alıcı ve satıcıların karşılaştığı yerler olarak tanımlanmakla birlikte, önemli özelliği ise kurumsal yapısından gelmektedir. Ekonomik aktörler arasındaki ilişkiler piyasa da meydana gelmektedir. Bu ifade hem fiziksel mekânları işaret etmekte hem de piyasanın

kurumsal yapısına vurgu yapmakta olan bir ifadedir. Fiziksel piyasalar günümüzde hem fiziksel hem de sana piyasalar olarak çok çeşitli karşımıza çıkmaz. Her türlü alışverişin yapıldığı, ürünleri alıcılar ile buluştuğu, takasların gerçekleştiği yerlerdir. Kurumsal olarak ise alıcı ve satıcı arasındaki ilişkinin sınırlarını belirleyen yapı, piyasanın kurumsal özelliğini ortaya koymaktadır. Ana akım iktisat eğitiminde bu piyasalar, Tam Rekabet Piyasası ve Eksik Rekabet Piyasaları olarak isimlendirilmektedir. Bu piyasa aktörleri ise iktisadi insan (homo economicus) ve o iktisadi insanın başında bulunduğu ve tek amacı kar güdüsü olan firmalar. Nasıl ki iktisadi insan hedonist bir tutum ile faydasını maksimize etme güdüsü ile hareket ediyor ise aynı insanın başında bulunduğu firma da karını maksimize etme davranışları sergiliyor.

Ekonominin karşılaştığı sorunlar, yapılan eleştiriler ve en önemli aktörü olan insana ait özellikler, sürekli gelişen ve değişen tartışmalar özünde piyasa ve işleyişini anlamak üzerinedir. Bunun özünde ise insan refahı ve siyasal olarak toplumsal huzur arayışları yatmaktadır. Bu arayışlar beraberinde yeni yaklaşım ve önerileri de getirmektedir. Ekonomik anlamda yapılan bu öneriler ise iktisat politikası alanını oluşturmuştur.

İktisat politikası temelde siyasî hükümetlerin makroekonomik göstergeleri etkilemek için uygulamaya konulan bir takım ekonomik öneri, önlem ve uygulamalardan oluşmaktadır. İktisat politikasının ekonomiyi etkilemek için ise kullandığı öneri ve önlemler iktisat teorisi içinden seçilmektedir. Bu seçimler ekonominin içinde bulunduğu duruma, konjonktüre ve siyasî iradenin tercihlerine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu politik tercihler ise devletin ekonomideki varlığının tartışıldığı bir ortamdan ekonomide kamu ağırlıklı bir yapıya kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir. İktisat politikası ile çözülmek istenen bir sorun için sabit bir reçete ya da uygulamanın varlığından söz etmek çok gerçekçi olmamaktadır. Herhangi bir ekonomide enflasyon çözümünde başarılı olan bir politika demeti, diğer enflasyon sorunu yaşayan ekonomide aynı sonucu vermeye-

bilir. Bir ileri aşamada ise bu uygulanan politikaların yan etkisi olarak ekonomide başka sorunlara ya da mevcut sorunun da derinleşmesine neden olabilir (Kargı, 2013:159).

Ekonomik İnsan ve Piyasalar

Piyasa kavramının iyi anlaşılabilmesi için ekonomik insanın anlaşılması önemli bir ön koşuldur. Birçok dışlayıcı varsayım ile piyasadaki aktörlerden insan kavramını ortaya koyarken yine birçok gerçek duygu ve hareketten vazgeçmemiz gerekmektedir. Sınırlayıcı ve kısıtlayıcı tanımlar ve kalıplar olmadan yapılacak analizlerde milyarlarca farklı insan ve çok daha fazla insan tipi ortaya çıkacaktır. Tüketicinin sınırlı oluşu, heyecanlı oluşu, aceleci oluşu gibi durumlarda bile tüketim ve piyasadaki davranışları değişecek ve analizler çok farklı ihtimaller gerecektir. Piyasa kavramı için kritik öneme sahip insan kavramı bu endişelerden dolayı basitleştirip mekanikleştirmekte ve piyasadaki davranışları modellenenmektedir. Homo Economicus, rasyonel insan ya da ekonomik insan olarak tanımlanan bu model, piyasa hareketlerinin temel noktalarını anlamada anahtar bir role sahiptir. Gerçekçi bir insan tasfiri piyasa için çok gerçekçi fakat soyutlaştırma ve neden sonuç ilişkilerini ortaya koymada çok kullanışsız bir araç olacaktır. Bu amaçla geliştirilen Homo Economicus, cinsiyeti, milliyeti olmayan, sevme sevilme gibi insanî özelliklerden sıyrılmış tek amacı belirli bir bütçe ile en yüksek fayda düzeyine ulaşmaya çalışan insan tipolojisini temsil etmektedir. Tüm bu özellikleri onu ekonomi alanından en çok kullanılan araç olmasını sağlarken, en çok eleştirilen insan özelliklerini de beraberinde getirmiştir. Bu önemli rolüne karşı çok ciddi eleştiriler olsa da temel analiz için varlığını hala muhafaza etmektedir. Ciddi eleştirilere rağmen klasik ekonomik modelin temel yapı taşlarından olarak analizlerde varlığını güçlü bir şekilde göstermektedir. Bu ekonomik insan sayesinde piyasadaki hareket ve davranışlar daha rahat analiz edilmiş ve ekonominin anlaşılmasında, temel yasa ve kuralların koyulmasında, ekonomik sorunların tespit edilmesinde ve çözüm önerilerinin ortaya konulmasında etkin bir şekilde kullanılmıştır.

19. yüzyıldan sonra çok ciddi eleştirilere maruz kalan Homo Economicus çağın ve bilimin gereği kendini geliştirmeye ve değişmeye başlamıştır. Salt fayda maksimizasyonu amacı güden, duygu ve hisleri olmayan bir mekanik aletten, bilgi öğrenen, bilgiyi işleyen, neden ve sonuç ortaya koyabilen ve düşünebilen bir insana doğru evrilerek birçok eleştiriye bünyesinden birleştirmiştir. Artık ekonomik insan bilgi ile yoğrulmuş ve kendi faydasını rasyonel bir şekilde düşünen analiz eden rijit bir yapıdan esnek bir yapıya dönüşen, çok boyutlu ekonomik kararları alırken esnek bir şekilde insan tercihlerini de kapsayan bir insan tipi ortaya çıkmıştır.

İnsanın iktisadi davranışının temelinde belirli faktörler rol almaktadır. Bunlar ön yargılar, beklentiler, çevresel faktörler, normla olmayan kararlar ve içgüdüsel ya da dürtüler olarak ifade edilebilir. İnsanlar bir karar verirken ilk olarak alışkanlıklara bağlı olarak otomatik olarak sezgisel kararlar verilir. İkinci sistem olarak ise daha yavaş ve zihinsel aktivitelerin daha fazla olduğu rasyonel düşünce ile verilen kararlardır. Rasyonel kararlarda geçmiş tecrübe ve bilgiler zihinsel işlemlerden geçirilerek alınan kararlar olmakta fakat doğruluğu garanti edememektir. Rasyonellik farklı bir düşünce sistemi olarak ifade edilse de doğru karar olarak söylemek çok da yerinde olmamaktadır.

İktisadi insanın özelliği olarak kabul edilen rasyonellik, piyasa hakkında tüm bilgilere hâkim olması ve alternatifleri hakkında da bilgi sahibi olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bireyin tüm bilgiye, alternatifi ile sahip olması ve bu bilgilerden yola çıkarak fayda maliyet analizi yapması sonucunda kendisi için en faydalı olanı seçme davranışı olarak tanımlanabilmektedir. Tek bir bireyin bu şekildeki davranış modeli tüm bireyler içinde tümevarım yaklaşımı ile kabul edilerek toplumda en yüksek fayda düzeyine erişebilecek bir anahtar olarak görülmektedir. Teorinin avantajlı tarafı ise diğer tüm teoriler gibi eleştiriye açık olması ve aldığı bu eleştiriler ile yeni yaklaşımların ortaya çıkışına zemin hazırlamasıdır. Gelen eleştiriler ise başkasının da faydasını düşünebilen bireylerin de olabileceği, bilgi asimet-

risi, sistematik yanlış yapılabilme ihtimalleri gibi faktörlerinde ortaya çıkması davranışsal iktisat alanına yer açmıştır (Kamber;2018, Kaya, Özçim;2019)

Ekonomik İnsan ve Siyaset

Ekonomik insan ilk hali ile toplumsal ya da kültürel bir gelişime katkı vermeyecek ve sadece analiz aracı olarak laboratuvarlarda kalacaktır. Çok kullanışlı bir araç olsa da toplumsal gelişimde rol alamayacaktır. Fakat gelen eleştiriler ile gelişen ekonomik insan, bilgiyi öğrenip işleyebilen ve sadece kendi çıkarı ile değil toplumsal fayda ile kişisel faydasını arttırabileceğini düşünebilen rasyonel insan modeline evrimleştiğinde piyasa kavramındaki yeri de değişecektir. Bu sefer salt alıcı ve satıcıların karşılaştığı yerler olan piyasalar toplumsal kurallar ve hukukun geliştiği, sosyal refah devleti temelinde ekonomik sistemlerin tartışıldığı yapılar ortaya çıkaracaktır. Toplumsal gelişimde çok önemli bir yere sahip olan ekonomik insan ya da ekonomik insanlar topluluğu bu bilince rağmen insanın kendi kendini yönetmesinde eksiklikleri görülmekte ve bu toplumsal hukuk normlarını ortaya koyan bir iradeye ihtiyaç duymaktadır.

Ekonomi ve siyaset her ne kadar ayrı bilim ve araştırma alanı olarak kabul edilse de iç içe geçmiş ve girift bir yapı sergilemektedir. Ekonomi denilince üretim, dağıtım, bölüşüm, para-sermaye, ticaret gibi kavramlar akla gelmektedir. Eko-siyaset, ya da politik iktisat ise bu akla gelen kavramların ekonominin sosyal ve siyasal açıdan incelenmesi, ekonomik politikaların oluşturulması, insanların ihtiyaçlarının politik olarak nasıl elde edileceği ve toplumsal refahın nasıl arttırılacağı ile ilgili hususların incelendiği bir alan olarak ifade edilebilmektedir. Üretilen ürünlerin dağıtımı, bölüşümünün hangi sistemler ile gerçekleştirileceği ve bu kuralların oluşturulması politik iktisadın ilgi alanına girmektedir (Baltacı, 2014;393; Dağ, 2016;949).

Ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkiyi biraz daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için iki bilim dalına ait farklı yönleri belirtmekte

Fayda vardır. Bu alanların temel araştırma alanlarına baktığımızda ekonomi biliminin öznesi insandır. İnsanın belirli kısıt ya da şartlar altında tercihlerini nasıl belirlediğini incelemektedir. İktisat bireyin hem üretici hem de tüketici rolüne ilgi duymaktadır. İktisadın öznesi olan insanın tüm bu incelemelerde rasyonel olduğu ve tercihlerinde rasyonel davrandığı varsayımı kabul edilmektedir. Politikanın temel ilgi alanı ise kararlardır. Kararların çeşitli gruplar arasındaki etkileşimi ile alınması neden ve sonuçlarına odaklanmaktadır. Rasyonellik varsayımı politika da geçerli değildir (Sezgin, 2005:107). Yani politik kararların rasyonel olmasına gerek yoktur, İktisatta ekonomik aktörler için fayda maksimizasyonu, kar maksimizasyonu hedefleri ana akım iktisatta mevcut iken politik ya da siyasî olarak ise oy maksimizasyonu hedefi ifade edilmektedir.

Siyaset ve Ekonomi İlişkisi

Bir bölümü konusu var ise orada etik ve etik tartışmaları da kaçınılmaz olarak vardır. Diğer bir etik sorununu ortaya çıkaran konu ise kar maksimizasyonu ve fayda maksimizasyonu hedefleridir. Siyaset ise tamamen farklı bir disiplin olsa da ekonomi ile çok yakından ilişkilidir. Siyaset ve ekonomi ilişkisini açıklarken konunun birçok farklı boyutuna bakılacaktır. Doğal olarak her ülke ekonomisi ve sosyal yapısı birbirinden farklıdır. Ülkelerin ekonomik anlamda sınıflandırılması millî gelir seviyeleri ile alakalı olarak gerçekleşmektedir. Bu sınıflandırmaya göre gelişmiş ekonomiler, gelişmekte olan ekonomiler ve az gelişmiş ekonomiler olarak sınıflandırma yapılmaktadır. Yine ülkelerde demokrasi seviyeleri ise bağımsız kuruluşlar yardımı ile endeksler yolu ile gerçekleştirilmektedir. Tüm bu tanım ve farklılıklara rağmen eko siyaset, ülkedeki siyasetçilerin ekonomi politikası araçlarını kullanarak ülkedeki ekonomik gösterge ve makroekonomik değişkenleri etkileme girişimi olarak ifade edilebilmektedir. Doğal olarak siyasetin ekonomiyi etkileyebilmek için en önemli aracı seçim ve seçimler desteği ile iktidarda kaldığı süreyi uzatma girişimidir.

Seçimler: Temel ekonomi eğitimi alırken ilk dersler neden ekonomi öğrenmeliyiz sorusu ile başlamaktadır. Bu soruya verilen bir

cevapta ekonomi ve ülkeyi yönetecek siyasal iktidarı belirleme gücü ya da tercihidir. Bir birey seçimler aracılı ile oy verdiği zaman ülkede uygulanacak ekonomi politikası, kamu harcaması, kamu borçlanması, istihdam ve işsizlikle mücadele gibi birçok konuda da tercih yapmaktadır. Siyasal kurumlar ve partiler seçim dönemlerinden önce kamuoyu ile paylaştıkları parti programları ile hangi ekonomi politikasını kullanacakları, nasıl bir kalkınma stratejisi izleyecekleri, özelleştirme ya da kamulaştırma gibi birçok konuda bilgi vermekte ve destek istemektedir (Yıldırım, 2019:2). Mevcut iktidar ise seçimler yolu ile geçmiş dönem ekonomi politikalarının onaylanması ve tasdik edilmesi için yaptıkları çalışmaları ve gelecekte yapacakları iktisadi politikaları anlatarak iktidar sürelerini uzatmak için çalışırlar. Demokratik sistemlerde siyasal iktidarın değerlendirilmesi ve onaylanması seçimler ile gerçekleşmektedir. Siyaset ve ekonomi ilişkisinde seçimler ve seçme davranışlarına ek olarak politikacılarında davranışları tarafından etkilenmektedir. Özellikle ekonomik olarak zor dönemlerde siyaset piyasasında en çok konuşulan konular, enflasyon, işsizlik, yoksulluk gibi makroekonomik konular olmaktadır. Bu rakamlar her ne kadar kesinlik ifade etse de bunu geçmiş dönemler ile karşılaştırarak, daha geri ekonomiler ile karşılaştırarak ya da farklı hesaplama yöntemleri ile ifade ederek seçmenler üzerinde kontrol geliştirmeye çalışmaktadırlar. İktidara gelmeye çalışan politikacılar bu sorunlara çözüm öneriler ile oylarını arttırarak oy maksimumunu sağlama, mevcut iktidar ise bu mevcut oyunu koruma ve arttırmak için ekonomik göstergeleri okuma ile amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır (Erdoğan, 2004;4-5). Demokratik ülkelerde seçimler siyasî iktidarı belirlemede temel ölçüt olsa da siyasî iktidarın seçilmesi ve iktidarda kalmasında ekonomi de bir o kadar önemlidir. Ekonominin siyaseti belirlemede çok etkili olsa da siyaset de ekonomiyi çok daha fazla etkilemektedir. Dimitrios ve Price'ın (2000) çalışmalarında siyasal belirsizlik ortamlarında ekonomik gelişmenin de istenilen düzeyde olmadığını, ekonomideki beklentileri karşılamayan iktidarın ise iktidardan uzaklaşmasına sebep olduğunu ifade etmektedirler. Bu ilişkiler sonucuna siyasilerin seçmen tercihlerini

etkileme için birçok politika geliştirmeleri de iktidara giden yol olarak görülmekte ve iktidar olmada ekonomiye yön veremeyeceklerini bilmektedir.

Birçok ekonomide farklı tercihler olsa da iktidara gelen siyasî kadronun gücünü dört farklı yöntem ile kullandığı görülmektedir. Bunlar;

- Güç Kullanma
- Manipülasyon Yapma
- İkna Etme
- Otorite

Güç kullanma, iktidarların güçlerini şiddet kullanmadan da kullandıkları psikolojik ve zihinsel baskıları ifade etmektedir. Fakat tekrar seçim ile yüzleşecek iktidarlar güç kullanımı çok zorda kalmadıkça tercih etmemektedir. Manipülasyon ise çok daha tercih edilen inkâr ya da ispat edilmesi daha zor, ama etkisi daha fazla olan bir yöntemdir. Örneğin para politikası başarısızlıkları ülkenin ekonomik gerçekleri ile açıklamak yerine gelişmenin kritik bir aşamasında karşılaşılması normal bir durum olarak bir durum olarak kamuoyuna bilgi aktarımı olabilir. İkna etme ise bu özellikle mevcut seçmen kitlesi üzerinde daha fazla etkili olabilecek bir güç kullanma yöntemidir. Eğer mevcut iktidar uzun süre iktidarda kalmış ve otoritesini tüm halka kabul ettirmiş ise bu durumda gerekirse yasal düzenlemeler ile başarılı sonuçlara ulaşabilmektedir (Erdoğan, 2004:6-7-8).

Sanayileşme Stratejileri Seçimi: ülkelerdeki ekonomik hedeflerin başında millî gelirin büyümesi ve elde edilen gelirin daha adil dağılımı vardır. Bu ise ülke ekonomilerin büyüme ve gelişme potansiyeli ile alakalıdır. Ülkedeki kıt kaynakların hangi alanlarda kullanılacağı ise büyüme ile yakından ilgilidir. Her ülke elindeki kaynaklar ile dışa bağımlı olmayan sanayiler hedeflemektedir. Sanayileşme stratejilerinde ise karar noktasında siyasal iktidarlar vardır. Demokratik ülkelerde seçimler ile başa gelen siyasal iktidarlar daha önceden vaat ettikleri ya da iktidara geldikten sonra tercih

edebilecekleri bir sanayileşme stratejilerini uygulamaya başlayabilirler.

Sanayileşme stratejileri temelde ekonominin dinamiklerine göre karar verilen ve ülke gerçekleri ile örtüşen politikalar seçilmelidir. Eğer ülke kaynakları rekabetçi ve diğer ekonomilere göre avantaj ve üstünlüklerinin farkında ise ihracata yönelik kalkınma politikaları tercih edilebilir. Daha teknik bir ifade ile ticari liberalizasyon süreci çok kısa ve net bir süreç değildir. Dış ticaretin liberalizasyonu politikaları ekonomide yıkıcı ve tahrip edici etki yaratmaması için sürecin çok iyi planlanması ve uygulama süreçlerinin aceleye getirilmemesi gerekmektedir. Yeterli bir zamanlama ile ekonominin üretimde avantajlı olduğu, rekabet edebileceği ürün gamını tespit edebilmesi ve uzmanlaştığı alanlar daha net tespit edilebilmektedir. Ekonomi tüm bu hazırlık aşamasını sağlıklı bir şekilde geçirmemiş ise reel kur politikaları devreye girecek ve ekonomideki kurun serbest bir şekilde değerlendirilmesi tercih edilecektir. Reel kur politikaları ticari liberalizasyon dönemlerinde yerli sanayiye korumak için tercih edilen bir uygulama olarak görülmektedir. Aksi durumda ise kotalar, gümrük vergileri, döviz kontrolleri gibi klasik koruma politikaları devreye girmesi gerekecektir (Arslan, 2019:157). 2007 yılında bir doların 1.16 tl seviyelerini görmesi Türkiye’de halk arasında ve bir dönem medyada tartışılan bir dolar bir tl olur mu sorusu bir ekonomik başarı gibi algılanmıştır. Bu durum dış ticarete liberalizasyonu tercih eden ülkenin ithal mallar ile dolması ve yerli üreticinin üretimden vazgeçerek perakendeye dönmesi sonucunda yerli üretim ciddi sıkıntı yaşamasına sebep olarak, millî gelirin azalması, işsizliğin artması vb birçok ekonomik sorunların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Politikanın bir diğer seçebileceği kalkınma politikası ise ithal ikameci politikalardır. Bu politika temelde yurt dışında ithal edilen malların, yurt içinde üretilerek dışa bağımlılığın azaltılması ve uzun vadede aynı ürün gamında rekabet ederek ihracata yeni bir ürün eklenmesini hedeflemektedir. İlk dönemlerde yerli sanayi gümrük du-

varları, kotalar, ithalat yasakları gibi koruyucu önlemler ile rekabetten korunmaktadır. Bebek endüstriler tezi olarak da geçen bu koruma önlemleri temelde ilgili sanayinin yeterli büyüme ve rekabet gücüne ulaşması ile son bulmaktadır. Artık sektör küresel anlamda bir oyun olarak ülkenin üretim, istihdam, millî gelir gibi kalemlerine katkı yaparak büyümede önemli roller oynaması beklenmektedir. Bu politikaların bir olumsuz yönü ise aşırı korumacı politikalar bu sektördeki firmaların aşırı karlar yapmasını ve bu korumacılığa alıştıkları için rekabet ortamına girmek istememeleridir. Aşırı korunan sektör, yüksek kar oranlarına alışan firmalar, ekonomik politikaların uzun dönemli hedefleri ile örtüşmeyerek topluma, ülkeye ve siyaset kurumuna ciddi maliyetler yükleyebilmektedir.

Siyasetin Tercih Edeceği İktisadi Yaklaşım: Seçim ile iktidara gelen ya da seçim ile iktidarını sürdüren siyasal partiler, ülke ekonomisi için temel bir iktisadi yaklaşım tercih ederler. İktisadi yaklaşımlar kronolojik olarak iktisadın bağımsız bir bilim olmasından başlayarak, her kriz dönemlerinde yeni eleştiri ve yaklaşımlara farklılaşarak günümüze kadar tartışılmıştır. Klasik iktisadi yaklaşım temelde minimal devlet anlayışını benimser. Özel sektöre, piyasada çok fazla yer verir. Devletin görev ve yetkilerini iç-dış güvenlik ile adalet ile sınırlayarak minimal devlet, minimal bütçe anlayışını benimsemektedir. Ana akım neoklasik iktisat yaklaşımının en çok eleştirilen yönü, ekonominin işleyişinin ve sorunlarının çözümü için kullandıkları varsayımlardır. Gerçekçi olmayan bu varsayımlar, insanın kendi çıkarları peşinde koşması, akılcı ve rasyonel bireyin varlığı, piyasaların tam rekabet koşulları gibi varsayımları nedeni ile çok fazla eleştiriye maruz kalmıştır (Bhaskar, 1975).

Ana akım iktisadi yaklaşım toplumu birey bazlı ve rasyonel bir varlığa indirgemesi, toplumdaki her bireyi bir ekonomik aktör olarak görmesi ve her bireyin kararlarının rasyonel ve akılcı olduğu kabulü, toplumun tamamının kendi çıkar ve faydası peşinde koşan varlıklara dönüştürmektedir. Bu yaklaşım aslında methodological individualism olarak isimlendirilen ve toplum bilimleri açısından indirge-

meci bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Herbert Spencer'in bireyleri toplumun bir parçası olarak görür ve bu bireylerin toplamı toplumu oluşturur. Fakat bu toplumların etkileşim ve gelişimleri ile bireyin robotik durağan yapısı ciddi şekilde gelişmektedir (Araz, 2018:29). Ana akım neoklasik iktisadın temel noktalarını aşağıdaki şekilde toplayabilir:

- Kaynakların etkili bir şekilde dağıtılması
- Faydacılık
- Kararlarını marjinalden alma
- Rasyonel karar verme
- Yöntemsel bireycilik
- Genel Denge (Erkan, 2016;27)

Ana akım klasik iktisadın varsayımlar ve eleştirileri, ülkenin içinde bulunduğu siyasî ortam, küresel ekonomik durumlar gibi faktörlere bağlı olarak tercih edilen bir yaklaşım olmaktadır. Özellikle küresel anlamda büyümenin hız kazandığı, gelişme yolunda olan ülkelere sermaye akışının attığı, ürün rekoltelerinin iyi olduğu ve küresel iklimin uygun olduğu dönemlerde tercih edilen bir yaklaşım olarak görülmektedir. 1990 yıllarda planlı ekonomilerin yıkılması ve küresel olarak sermaye için yeni fırsatların atması neoklasik iktisadı da tekrar popüler yapmış ve küresel anlamda ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Ana akım iktisadın bir diğer yaklaşımı ise Keynesyen yaklaşım olarak da anılan, devlet müdahaleli karma ekonomik sistemdir. 1929 büyük ekonomik kriz ve sonrasında klasik iktisadi sistemin yetersizliği üzerine J. M. Keynes tarafında talep artıcı kamu politikalarının önerilmesi ile gündeme gelen tartışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Keynes 1929 buhranın temel sebebinin tüketicilerin taleplerindeki düşüş olarak görmüş ve bu sorunun çözümü olarak kullanılabilir politik araçlara devletin sahip olduğunu iddia etmiştir. 1776 yılında Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği eseri ile başlayan ve Keynes'in tabiri ile klasik iktisat akımının çözümlemelerinin kriz karşısında yetersizliği ifade eden görüşleri büyük tartışmalar yaratmıştır.

150 yılı aşkın bir süredir inanılan iktisadi görüşlerin yanlışlarının ortaya konulması ve yeni çözüm yollarının sunulması ile Keynesyen iktisadi görüş çok ciddi şekilde taraftar bulmuş ve krizden çıkış yolu olarak kullanılmıştır. Siyasal iktisat ya da politik iktisadın uygulama alanı ve analiz araçları artık kullanılmaya başlamış ve siyasiler ekonomik önlem ve uygulamaları kamu bütçeleri aracılığı ile uygulamaya koymuşlardır.

Keynes'in politik iktisadi yaklaşımı enflasyon ya da işsizlik ile mücadelede tercih fırsatı veriyordu. Bu siyasî kurumların çıkarları ya da toplumsal olarak daha fazla fayda sağlayacak sorunun çözümü için iyi bir fırsat vermektedir. 1929 krizinde fiyatların düşük talep dolaşımı ile görece sabit kalması politik iktisadın temel uğraş alanını işsizlik sorununa yöneltiyordu. Klasik yaklaşım ekonomilere devlet müdahalelerinin etkileri ile ilgili şüpheli ve ekonomik sonuçlarının daha büyük sorunlara sebep olacağını iddia etseler de, devlet bütçelerinin açık vermesi ile uygulanan talep arttırıcı ve sonuç olarak işsizlik azaltıcı politikalar başarıya ulaşmıştır. Büyük buhran yılları birçok ülke de bu acı reçete olarak tabir edilen genişletici kamu maliyesi politikalarını kullanarak krizi karşı mücadele edilmiş ve sonuçta alınmıştır.

Küresel ekonomi 1970'lı yıllarda ise küresel petrol krizi ile yüzleşerek arz şokları ve yüksek enflasyon ile yüz yüze kalmıştır. Ekonomi tarihine görkemli bir giriş yapan Keynesyen iktisat ciddi eleştire maruz kalmış ve klasik iktisadi akımın modernize edilmiş yeni sürümü ortaya çıkmıştır. Milton Friedman ve parasal yaklaşım taraftarı ekonomide para miktarının etkilerini ortaya koyan çalışmaları ile para arzındaki dengesizliklerin ekonomideki sorunların ana kaynağı olduğunu söylemişlerdir. Monetarizm ekonomideki sorunların tespit ve çözüm yollarını yüksek enflasyonun nedenleri ve çözümlerinin istikrarlı bir para politikası olduğunu söylemiş ve yine politik iktisada bir alan açmışlardır. Monetarizm klasik iktisadi varsayımları kabul etmekle birlikte paranın yansız olmadığını ekonomik değişkenleri etkilediği ifade etmiştir. Para politikalarının bir istikrara kavuşması

ve ekonomideki devletin varlığının minimal devlet anlayışına sahip olmasını, ekonomik istikrarın koşulu olarak görmektedir.

Monetarist görüş ve devamında ortaya çıkan yeni klasik iktisadi akımı ise yine klasik iktisadın devlet müdahaleciliğine karşı oluşu, devletin ekonomiye müdahalesini istikrarsızlık kaynağı olarak görmektedir. Ekonominin kendi iç dinamikleri sayesinde dengede geleceğini ifade ederek, iktisadi insanın rasyonel olduğunu ve sistematik hatalar içerisinde olmayacağını, hatalarında öğrenerek yapılacak tercihlerin tutarlı olacağını ifade etmektedir. Ekonomiyi etkilemek için uygulanacak bir politikanın, bireylerin rasyonel olduğu varsayımı ile etkili olmayacağını söylemektedir. Daha basit bir ifade ile gelecekte uygulanması açıklanan daraltıcı politikaların bugünden talebi arttıracığı ve böylelikle bu daraltıcı politikadan beklenen talep azalmasını sağlayamayacaktır. Yeni klasik düşünceye göre siyaseten etkili olacak politikalar şok bir şekilde, tedricen uygulanan sürpriz politikalar etkili olabilir. Fakat bu etki de kısa vadeli olup uzun dönemde yine beklenen etkiyi rasyonel birey varsayımından dolayı göstermeyecektir.

Yeni klasiklere karşı geliştirilen yeni Keynesyen görüş ise bireylerin rasyonel olduğu kabul etmekle birlikte ekonominin yeni klasiklerin öngördüğü gibi kendiliğinden dengeye gelmesinin çok yavaş ya da eksik istihdam dengesinde kalması ihtimalinin de varlığı ifade etmişlerdir. Özellikle uzun süreli sözleşmeler, sendikaların varlığı, ücret ve fiyat yapışkanlıkları, fiyatların karışık ayarlanması ve liste menü maliyetlerini gibi sebeplerden dolayı ekonominin kendi kendine dengeye gelmesinin çok zor ya da çok uzun süre alacağını söylemişlerdir. Ekonomideki bir diğer sorunu da asimetrik bilgi ve ters seçim olarak ortaya koymuşlardır. Ekonomideki aktörlerin hepsinin bilgi seviyesinin aynı olması ters seçim sorununu ortaya çıkarmakta ve bu ekonominin kendi kendine dengeye gelmesini engellemektedir. Ekonominin dengeye gelebilmesi için devlet müdahalesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat bu müdahaleyi siyasal aktivist politikalar ile değil kurala dayalı politikalar ile gerçekleştirilmesini benimsemişlerdir.

Siyasetin Ekonomiyi Etkileme Kanalları

Siyasetin ekonomiden çok daha farklı bir disiplin olması, ekonomi ile alakasının olmadığı anlamına gelmemektedir. Siyaset kurumu ekonomiyi etkileyebilecek güçlü bir yapıdır. Siyaset kurumunun ve beyanların, kişisel çıkar, toplumsal çıkar ve hatta küresel ekonomik aktiviteleri etkileyecek gücünün varlığı ve bu gücü halk tarafından seçilmesi ile aldıklarından meşruiyeti de güçlü bir gerekçeye dayanmaktadır. Bu gücü elinde bulunduran siyaset kurumu ya da hükümetlerin iktidarda kalma amaçları açık ve nettir. Bu amaç için siyasal iktidarlar politik iktisadi ihtiyaç duydukları seçmen desteklerini almak için rahatlıkla kullanabilmektedir. Siyaset ve ekonomi ilişkisinin en önemli dinamiğini de siyaset kurumunun bu amacı belirlemektedir.

Siyaset ve ekonomi ilişkisi her şeyden önce ekonominin içinde bulunduğu ekonomik sistem ve tercihler ile alakalıdır. 1990'lı yıllardan sonra planlı ekonomilerin ortadan kalkması ve küresel anlamda geçerli olan serbest piyasa ekonomisinin hâkimiyeti ana akım iktisat arasında yapılacak tercihlere kalmıştır. İktisat politikası makroekonomik amaçlara ulaşmada kullanılan araçların tamamı için kullanılan bir terimdir. Bu tanımlama ile kastedilen siyasal iktisat olarak da kavramlaştırılan ekonomi politikaları siyasiler tarafından da oy maksimizasyon amacı için kullanılmaktadır. Siyaset ekonomiyi birçok kanal ile etkileme gücüne sahiptir. Seçimle iş başına gelen iktidarlar ekonomi ile ilgili seçim beyannamelerinde birçok vaat ve icraat belirtmişlerdir. Seçildikten sonra bir sonraki seçime kadar bu vaat ve icraatlarını gerçekleştirerek seçmenin karşısına yeniden seçilmek için çıkacaklardır.

Siyasetin ekonomi etkilemesi ilk olarak piyasadaki kurumlar üzerinden gerçekleşmekte ve etkileşim yeri olarak piyasalar görmektedir. Siyaset kurumunun aldığı kararlar birçok kurumu ve ekonomiyi etkilemektedir. Bu kadar etki gücü yüksek olan siyaset kurumunun aldığı kararlar doğal olarak ekonomiyi de etkilemesi

doğaldır. Siyaset kurumunun karar alıcı olduğu piyasalarda bu kurumun kararları ekonomik aktörlerden kişi ve kurumları doğrudan etkileyecektir. Bireyler piyasalarda mal ve hizmet talep eden yönlerinin yanında firma olarak da kâr amacı güden kurumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bireysel olarak ekonomik beklentilerini gerçekleştirmeden etkisi olmayacak olan bireyin, ancak örgütlü bir yapı ile harekâtı ile amaçlarını gerçekleştirebilmektedir. Bireyin ekonomik beklentileri tek başına iken siyaset açısından bir şey ifade etmezken, örgütlü bir yapı ile hareket sonucundan ekonomik beklentileri siyaset kurumları tarafından daha fazla dikkate alınacaktır. Daha açık bir ifade ile seçmen gruplarının örgütlü ve birlikte hareket siyasetin ekonomi politikaları ve piyasaları yönlendirme faaliyetleri üzerinde ciddi etkileri olacaktır. Fakat bireylerin bu beklenti ve ekonomik talepleri sadece ekonominin zor zamanlarında, kriz dönemlerinde ortaya çıkmakta ve konjonktürün genişleme dönemlerinde bireylerin ekonomiye ilgileri düşmekte ve baskı grubu özelliği çok görülmemektedir. Firmalar ise temelde kar maksimizasyonu güdüsü ile hareket ettikleri için seçim dönemlerin bireylere göre daha etkin baskı grupları oluşturmaktadır. Firmalar belirsizlik ve siyasal istikrarsızlık ortamlarında çok da yatırım iştahı içerisinde olmayacaklar ve doğal olarak makro iktisadi göstergelerde kendisini gösterecektir. Bu açıdan da firmalar kar maksimizasyonu doğrultusunda hareket edeceklerdir (Erdogan, 2004;25).

Siyasetin ekonomiyi etkileme kanallarında etkili olan bir diğer kurumsal yapı ise karar alıcılardır. Bu karar alıcılar sadece siyaset kurumu değil, sivil toplum örgütleri, sendikalar, şirket yöneticileri gibi gruplardır. Bu gruplardan siyasal kurumlar oy maksimizasyon amacıyla olduğu için çok şeffaf olmaları beklenmemektedir. Fakat siyasal ömürlerini uzatmak için devlet imkân ve gücünü sonuna kadar da kullanabilmektedir. Sendikalar ise örgütlü yapıları ve üyeleri ile siyasal kurumları etkileme girişimleri mevcuttur. Diğer önemli karar alıcılar ise sermaye sahipleri ve medya patronlarıdır. Bu kesimlerde ellerindeki güçler ile kendi çıkar ve hedefleri doğrultusunda kalabalık bir kitleyi yönlendirme gücüne sahip oldukları

için siyaset kurumları tarafından ciddiye alınmakta ve kararlara etki etme güçlerini ortaya koymaktadırlar.

Siyasetin ekonomiyi, bireyler ve kurumların talep ve istekleri, medya, sermaye grupları, sendika gibi sivil toplum örgütlerinin taleplerini, bürokrasi aracılığı ile karşılayarak ekonomiye etki etmektedir. Bu amaçla iktisat politikalarını kullanmaktadır. Siyasetin kullandığı iktisat politikası araçları kurumsallaşmış ve iyi işleyen demokratik sistemlerde iktisadi amaçlara ulaşmak için kullanılırken, kısa ve uzun vadeli iktisadi hedefler gözetilmektedir. Kurumsallaşmanın görece düşük ve iyi bir demokratik sisteme sahip olmayan ekonomilerde ise iktisat politikası araçları sadece ekonomik hedefler değil, iktisadi amaçlar ile çelişse de siyasî kurumların oy maksimizasyon hedefleri için de kullanılmaktadır. Fakat bu durumda çıkan ekonomik maliyet, siyaset mekanizması ve kamu bütçesi aracılığı ile toplumlara maliyet olarak yüklenmektedir.

Siyasilerin ekonomiye etki ettikleri bir önemli araç da beyanat etkisi olarak da kavramlaştırılan acıkma etkisidir. Siyasilerin ya da bürokratların özellikle ekonomi ile ilgili yapacakları açıklamaları piyasalar çok dikkatli bir şekilde inceleyip analiz etmektedir. Piyasaların belirsizlik sevmediği, daha açık bir ifade ile tahmin edilebilir, öngörülebilir bir gelecek beklentileri açısından açıklama etkisi çok önemlidir. Beyanat etkisinin piyasalar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisi, piyasaların algısı, geçmiş deneyimler ve rasyonel kararlar ışığında olmaktadır. Siyaset kurumu daha önceki beyanatlari ve sonuçları, gelecekteki beyanatlariinin etkisini belirleme de çok etkilidir.

Sonuç

Kıta Avrupası ile sosyal bilimlere bakış sosyal bilimler açısından da bilimsel yöntem açısından da çok ciddi bir engel olup bilimin özü olan şüpheciliği öldürmektedir. Ekonomi ve siyaset ilişkisi, siyasetin ekonomiye müdahalesi, devletçi ekonomi politikaları yeni kavramlar olmayıp insanlık tarihinde çeşitli dönemlerde, bazen aykırı fikirler olarak da sınıflandırılırsalar, rastlamak mümkündür.

Ekonomi ve etik kavramları literatürde sıklıkla karşılaşılan bir çalışma alanı olup ve etik kavramının içeriği toplumlara, inanışlara ve yaşayışlara göre farklılaşmakta ve farklı bakış açıları ile çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Avrupa toplumları protestan ahlâkı içerisinde konuyu incelerken Müslüman toplumları olaya İslâm ahlâkı çerçevesinden bakmaya çalışmıştır. Sabri Ülgener, etik tartışmalarında ahlâkın madde çevre ve zamanla ilişkilendirerek bunların piyasa ya da iktisadi coğrafyasını ahlâk ile olan ilişkisine sosyal şartların etki ettiğine işaret etmektedir. Piyasalardaki değişme doğal olarak sosyal yapıda da değişmeler meydana getirecek ve bu değişim ahlâk ile birlikte kurumları da etkileyerek değiştirecektir. Ülgener ahlâkı sosyal yapıya göre şekillenen de değişen bir olgu olarak ele alarak, ne Weber gibi kapitalizm ile Protestan ahlâkına bağlamakta, ne Sombart gibi Yahudilik ile açıklamakta ne de J. Ney gibi kapitalizmin temellerini Katoliklikte aramaktadır (Torun ve Duran, 2010:67).

Siyasal kurumları temel amaçları daha önce de değindiğimiz gibi ya iktidara gelmek için bir amaç güderler, iktidarda ise iktidarlarının ömrünü uzatmak için seçmen desteğine ihtiyaç duyarlar. İktisat politikası ise seçmen davranışlarını etkilemek amacı ile kullanılan bir seçmen yönlendirme hareketinden çok daha geniş, karışık ve bilimsel temelleri olan bir politikalar bütünü tarif edilmektedir. Olaya iktisat politikası açısından bakıldığında ise daha tutucu bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. İktisat politikasının amaçları, ekonominin hedeflediği noktalara gelebilmesi için çeşitli araçların kullanımını ve toplumsal etkileri ile refah düzeylerinin arttırmasını amaçlamaktadır. Siyaset ise ekonomi politikalarını iktisat politikası amaçları bağlamında kullandığı ekonomilerde çok ciddi sorunlar ile karşılaşmasa da siyasî amaçlara hizmet etmesi için kullanıldığı ekonomilerde orta ve uzun vadede istenilmeyen ekonomik sonuçlar ile yüz yüze getirebilmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki kurumsal gelişimlerini tamamlamış ve merkez bankası amaçlarına ulaşmak için bağımsızlığını kazanmış kurumların varlığı, demokratik kurumların ve süreçlerin sağlıklı iş-

lediği, siyasal süreç ve seçimlerin belirli kural ve kısıtlar altında şeffaf bir yapıda olması, ülke ekonomilerinin istikrarını sağlamada etkili yapıyı, yani piyasayı oluşturmaktadır. Ekonomik yapı, ya da piyasalar ne kadar sağlıklı bir örgütlenme içinde ise ekonomik istikrar o kadar sağlıklı ve ekonomik dalgalanmaların şiddeti o kadar az olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ise temel sıkıntı ve sorunların başında kurumsal yapı sorunları, siyasetin etki alanı, etik ve süreçlerin belirsizliği olarak görülmektedir. Bu sorunlar ekonomik yapıya etki etmekte ve piyasa dediğimiz kurum kendisinden beklenen görevleri ve işlevleri tam anlamı ile yerine getirememektedir. İktisat politikasının istenilen sonuçları verememesi politik tercihler ile siyasal beklentiler arasında amaç farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Siyasal amaçlar ile iktisadi amaçların örtüştüğü ya da görece olarak yakınlaştığı ekonomilerde, toplumsal amaçlara da ulaşmak çok daha kolay ve istikrarlı olacaktır. Araçların ne amaçla ne için ve ne zaman kullanıldığı sadece ekonomi için değil, hayatın tüm alanlarında çok önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Arslan, E. G. (2019). Küresel Kapitalizmin Sanayileşme Stratejisi “İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi” İflas Mı Etti?. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15): 151-171.
- Araz, B. (2018). Ana Akım İktisadın Gölgesi: Etik Sorun. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 14(1-2): 26-47.
- Baltacı, N. (2013). “Ekonomi ve Etik”. *Bilim ve Ahlâk*. C. Vatandaş (Der.). İstanbul: Açılım Kitap, 207-222.
- Baltacı, N. (2014). “İktisadın Siyaseti mi? Siyasalın İktisadı mı? İktisat ve Siyaset İlişkisi”. *Siyaset Bilimi ve Disiplinlerarası İlişki*. M. Tosun ve N. Yılmaz (Der.). İstanbul: Değişim Yayınları, 379-403.
- Becker G. (1976). “*The Economic Approach to Human Behavior*” Chicago, Univ. of Chicago Press, s. 14.
- Bhaskar, R. (1975). “*Realist theory of science*”. Leeds: Leeds Books.
- Bozkurt, E. (2017). *Etik ve Ahlâk Felsefesi*, *Havâss Dergisi*, S.2, Ağustos-Ekim, Trabzon, s. 38-42.

- Dağ, A. (2016). David Hume'un Siyasal Ekonomisi ve İnsan Doğası, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 947-968.
- Dimitrios, A. ve Price, S. (2000). Financial Development And Economic Growth: Time Series Evidence for the Case of UK. *Economia-Cyprus Economic Community and University of Cyprus*, 4(2): 122-141.
- Erdoğan, S. (2004). *Siyaset Ekonomi İlişkileri*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Erkan, B. (2016). Ana Akım (Ortodoks-Neoklasik) İktisat Öğretisi Eleştirisi: Heteredoks Yaklaşım İhtiyacı. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(8): 25-40.
- Kamber, S. C. (2018). Davranışsal İktisat ve Rasyonellik Varsayımı: Literatür İncelemesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1): 168-199.
- Kargı, B. (2013). *Siyasal İktisat*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kaya, F. ve Özçim. H. (2019). Davranışsal İktisat, Sınırlı Rasyonellik ve İslam İktisadı İlişkisi. *Toros Üniversitesi İİBF Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(6): 1-24.
- Sezgin, Ş. (2005). Politika ve Ekonomi İlişkisinde Teorik Yaklaşımlar. *Bandırma İİBF Akademik Fener Dergisi (Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi)*, 2(1): 102-117.
- Torun, F. ve Duran, H. (2010). Sabri Ülgener ve İki Eser Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 42: 63-75.
- Yıldırım, K. (2019), *İktisada Giriş*. Eskişehir: Nisa Kitabevi.